

УДК 329.1-027.541(477-87) «2005/2022»
DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v054.2025.38>

Ю. О. Остапець

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4955-9676>

доктор політичних наук,
професор кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету

Е. О. Грабчак

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-1501-645X>

аспірант
Ужгородського національного університету

«РЕГІОНАЛЬНІ» ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ В УКРАЇНІ: КЕЙС ЗАКАРПАТТЯ (2005–2022)

Постановка проблеми. Попри унітарний характер української держави та заборону на створення регіональних партій, на локальному рівні існують низка партійних проєктів, вплив яких обмежений конкретним регіоном чи навіть етнічною групою. Зазначимо, що місцеві вибори 2015 та 2020 рр. окреслили чітку тенденцію до посилення регіональних політичних проєктів: у місцевих виборах 2020 р. взяли участь 71 регіональна партія (для порівняння у 2015 р. – 39 партій) [9, с. 30].

Відтак актуальність вивчення діяльності регіональних партій в Україні зумовлена низкою важливих чинників, які мають як наукове, так і практичне значення. Регіональні політичні партії відіграють важливу роль у впровадженні реформи децентралізації, відображенні і захисті регіональних інтересів, запобіганні політичній монополії провладних партій, формуванні демократичної політичної культури. З іншого боку регіональні партії можуть просувати ідеї, що загрожують територіальній цілісності держави. Тому вивчення їхньої діяльності допомагає вчасно ідентифікувати ризики, пов'язані з сепаратизмом та формувати ефективну державну регіональну політику. Регіональні політичні партії ще називають «електоральними машинами», головне призначення яких мобілізація місцевого електорату з метою перемоги на виборах. Відтак ці партії мають вагомий вплив на регіональний політичний розвиток.

Аналіз Закарпаття як кейсу дозволяє виявити причини виникнення регіональних партій, особливості їхньої еволюції та вплив на місцеве врядування і загальнонаціональну політику. Зокрема, у 2005–2020 рр. у Закарпатській області сформувалися низка регіональних політичних сил, які мали потужний вплив на електоральні процеси краю та політичний розвиток Закарпаття загалом. До них належать партії створені для представництва інтересів національних меншин (угорська громада) (КМКС-Партія угорців України, Демократична партія угорців України),

а також проєкти місцевих еліт, орієнтовані на регіональний патріотизм чи персональний вплив окремих лідерів («партія «Єдиний Центр», «Рідне Закарпаття», «Команда Андрія Балоги»).

Таким чином, вивчення діяльності регіональних партій в Україні є важливим для розуміння динаміки внутрішньополітичних процесів, ефективного управління територіями та забезпечення національної єдності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – охарактеризувати причини виникнення, еволюцію та електоральні результати регіональних партій на Закарпатті. Для досягнення мети необхідно вирішити наступні завдання: а) дослідити причини виникнення регіональних політичних партій на Закарпатті; б) проаналізувати вплив регіональних партій на суспільно-політичні процеси в Закарпатській області.

Історичні рамки дослідження зумовлені тим, що перші регіональні партії на Закарпатті з'являються у 2005 р. (КМКС-Партія угорців України та Демократична партія угорців України), а з початком російсько-української війни (лютий 2022 р.) активна партійна діяльність тимчасово призупиняється.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Виникнення, розвиток та функціонування регіональних політичних партій є предметним полем дослідження низки вітчизняних дослідників: Т. Бевз, В. Бортнікова, М. Кармазіної [2], Ю. Копинця [6], В. Климончука, Р. Манайло-Приходько [3; 4], В. Лебедюка, Ю. Остапця [3; 5; 6], А. Романюка, І. Павленка [8], А. Панової [7], Н. Ротар, М. Шелемби [5], Ю. Якименка [10], С. Янішевського та інших. У своїх наукових розвідках вченими охарактеризовані різні аспекти функціонування регіональних політичних партій в Україні: причини виникнення, електоральні результати, впливовість у регіонах, участь у місцевому врядуванні тощо. Так,

М. Кармазіна у монографії «Політичні партії в Україні. 2014–2017 рр.» в одному з розділів роботи здійснює комплексний аналіз функціонування регіональних партій в Україні упродовж 1991–2017 років [2]. Електоральні результати закарпатських регіональних партій охарактеризовано у наукових статтях Ю. Остапця [5; 6]. А. Панова у статті «Регіональні політичні партії Закарпаття (1991–2020): причини виникнення та вплив на політичний розвиток краю» вивчає особливості функціонування регіональних партій на Закарпатті [7]. Участь регіональних партій у місцевих виборах 2020 р. у загальнонаціональному масштабі досліджено в аналітичній доповіді І. Павлика [8]. Р. Манайло-Приходько вивчає феномен регіональних українських партій в цілому, акцентуючи увагу на причинах їх виникнення та впливовості в різних регіонах України [4]. Однак зростання впливовості регіональних партій потребує подальшого, більш глибокого вивчення їхньої діяльності, у тому числі і в межах окремих українських регіонів.

Виклад основного матеріалу. Регіональні політичні партії в Україні – це політичні сили, які мають обмежений географічний вплив, здебільшого представляючи інтереси окремих областей, регіонів чи етнічних меншин. Їхня діяльність, риторика та програма часто спрямовані на вирішення локальних проблем, захист культурних особливостей регіону або просування автономії в межах унітарної держави. Відтак до основних характеристик таких партій ми відносимо: 1) географічну прив'язку до конкретного регіону (Закарпаття, Буковина, Галичина); 2) культурно-етнічний аспект їхньої діяльності (представляють інтереси національних меншин); 3) фокусування діяльності на місцевій проблематиці; 4) низький загальнонаціональний рейтинг.

У розбудові регіональних партій М. Кармазіна виокремлює такі періоди:

«1) перший (1991–1997) в рамках якого регіональні партії утворюються в Кримському та Донбаському регіонах як антиукраїнські проекти зорієнтовані на Росію (Партія економічного відродження Криму та ще 12 кримських партій; на Донбасі – Партія праці, Ліберальна партія України, Громадянський конгрес України; на Дніпропетровщині – ВО «Громада»);

2) другий (1997–2003), який пов'язаний з запровадженням змішаної виборчої системи та участю регіональних партій у парламентських виборах. У цей період з'являється цікавий феномен вітчизняного партієтворення – загальноукраїнські партії одного-двох регіонів. Для Закарпаття це була Соціал-демократична партія України (об'єднана) (СДПУ (о)), яка тривалий час домінувала у політикумі краю, маючи розбудовану організаційну структуру та понад 30 тис. членів партії;

3) третій період (2003–2014) упродовж якого постали низка партій, утворених впливовими чиновниками в регіонах України (Селянська партія України на чолі з Т. Засухою на Київщині, Ліберальна партія України на чолі з В. Щербанем на Сумщині, партія «Єдиний Центр» на чолі з В. Балогою на Закарпатті та інші) і лідерами національних меншин (у 2005 р. – КМКС-Партія угорців України та Демократична партія угорців України);

4) четвертий період (починаючи з 2014 р.) для якого було характерним припинення діяльності сепаратистських регіональних партій та активна участь регіональних партій у місцевих виборах 2015 та 2020 рр.: партії «За конкретні справи» (Хмельницька область), «Єдиний Центр» (Закарпатська область), «Черкашани», «Довіряй ділам» (Одеська область та інші)» [4, с. 78–106].

До головних причин виникнення регіональних політичних партій в Україні відносимо такі: 1) історико-культурні відмінності регіонів; 2) компактне проживання національних меншин на певній території; 3) наявність регіональних груп впливу та прагнення регіональної еліти зберегти контроль над місцевими ресурсами, а відтак і відмова балотуватися на місцевих виборах у списках парламентських партій; 4) розмежування у часі проведення місцевих і парламентських виборів, починаючи з 2010 р.; 5) реформа децентралізації влади, яка надала можливість громадам самостійно розпоряджатися комунальним майном та місцевими фінансами; 6) виборча система, яка дозволяє малим партіям перемагати на виборах [3, с. 127–128]. А конкретно для Закарпаття можна додати ще такі чинники: геополітичне розташування (прикордонний статус області сприяв появі партій, орієнтованих на локальні питання), зовнішньополітичний чинник (наприклад, підтримка Угорщиною угорських партій), слабкість загальнонаціональних партій на теренах краю, що створює можливість для ефективного функціонування регіональних партійних проєктів.

Успішність регіональних партій Закарпаття можна показати на прикладі результатів виборів до обласної ради. Результати виборів до Закарпатської обласної ради 2010, 2015, 2020 рр. подано в таблиці 1.

Кейс Закарпаття характеризується на нинішній час успішно функціонуючими чотирма регіональними політичними партіями: КМКС-Партія угорців України, Демократична партія угорців України (ДПУУ), «Команда Андрія Балого» та «Рідне Закарпаття». «А також, – зазначає А. Панова, – на останніх місцевих виборах (2015 та 2020 рр.) успішно себе зарекомендували локальні партійні проєкти, які функціонували на засадах політичної франшизи («Рідне місто», «Партія твого міста» та інші). Їх не можна назвати

Таблиця 1

**Порівняльний аналіз представництва політичних партій у Закарпатській обласній раді
VI, VII та VIII скликання**

Назва політичної сили	Обласна рада VI скликання (2010 рік, 108 депутатів, %)	Обласна рада VII скликання (2015 рік, 64 депутати, %)	Обласна рада VIII скликання (2020 рік, 64 депутати, %)
ПП «Єдиний Центр»	45 (41, 7 %)	19 (29,6 %)	–
ВО «Батьківщина»	8 (7,4 %)	7 (10,9 %)	8 (12, 5 %)
Партія регіонів	38 (35,2 %)	–	–
«КМКС»-ПУУ	3 (2,8 %)	8 (разом з ДПУУ) (12,5 %)	8 (12, 5 %)
ДПУУ	4 (3,7 %)	–	–
ПП «Фронт змін»	5 (4,6 %)	–	–
ПП «Сильна Україна»	4 (3,7 %)	–	–
СПУ	1 (0, 9 %)	–	–
ПП «Блок Петра Порошенка «Солідарність» (у 2020 р. «Європейська солідарність»)	–	15 (23,4 %)	6 (9,4 %)
ПП «Відродження»	–	11 (17,2 %)	–
ПП «Опозиційний блок»	–	4 (6,2 %)	–
«Рідне Закарпаття»	–	–	12 (18, 7 %)
«Слуга народу»	–	–	11 (17, 1 %)
«Команда Андрія Балоги»	–	–	7 (10, 9 %)
«За майбутнє»	–	–	6 (9, 3 %)
ОПЗЖ	–	–	6 (9, 3 %)
Результат регіональних партій загалом	48, 2 %	42, 1 % (27 депутатів)	42, 1 % (27 депутатів)

Джерело: [5, с. 446–447]

закарпатськими регіональними партіями, але їх можна ідентифікувати як локальні тимчасові партійні проекти. Основними типами регіональних партій на Закарпатті є такі: 1) етнічні партії (КМКС-ПУУ, ДПУУ); 2) бізнес-партії («Команда Андрія Балоги», «Рідне Закарпаття»); 2) партії-франшизи («Партія твого міста»)[7, с. 376–383].

КМКС-Партія угорців України та Демократична партія угорців України характеризуються вираженою моноетнічною базою виборців, регіоналізмом (діяльність виключно в межах компактного проживання угорської національної меншини) та орієнтацією на захист культурно-мовних прав угорської національної меншини. Ці партії співпрацюють з провідними політичними силами сусідньої Угорщини: КМКС-Партія угорців України – з правлячою партією «ФІДЕС» (В. Орбан), а ДПУУ – з Угорською соціалістичною партією (УСП). А «Рідне Закарпаття» та «Команда Андрія Балоги» (до 2020 р. партія «Єдиний Центр») – це регіональні партії краю, які зорієнтовані на всіх виборців незалежно від етнічного походження. Їх характеризує залежність від популярності конкретних лідерів (сім'ї Балог або групи депутатів-мажоритарників у випадку «Рідного Закарпаття»), прагматична ідеологія центрризму чи регіоналізму, відсутність діяльності за межами області. Ці партії є своєрідними «електоральними машинами» місцевих еліт, що спираються на розгалужені клієнтельні мережі (бізнес, родинні зв'язки, контроль над місцевою адміністрацією тощо). Вони

гнучко змінюють союзників на національному рівні, аби зберегти вплив на місцях. Наприклад, «Єдиний Центр» за час існування співпрацював то з пропрезидентським табором В. Ющенка, то з опозиційними силами після 2010 р., а лідери «Рідного Закарпаття» перед його створенням також належали до різних фракцій українського парламенту. Базові характеристики «регіональних» партій Закарпаття подано в таблиці 2.

Оскільки регіональні партії з'являються на Закарпатті у 2005 р., то і періодизацію їхнього розвитку, на нашу думку, слід починати саме з 2005 р., оскільки до 2005 р. на Закарпатті домінували виключно загальнонаціональні партії. Інколи такі партії ставали «партіями влади» в області (наприклад, Соціал-демократична партія України (об'єднана) (1998–2004)). Отже, в еволюції регіональних партій Закарпаття можна виокремити такі періоди: перший (2005–2010); другий (2010–2020) і третій, починаючи з 2020 р. Констатуємо, що перші регіональні партії з'являються на Закарпатті у 2005 р., і вони були утворені лідерами угорської національної меншини: КМКС-Партія угорців України (16.02.2005) та ДПУУ (24.03.2025). Можливість утворення таких партій виникає внаслідок демократизації суспільних відносин за результатами Помаранчевої революції (2004 р.). У 2008 р. з'являється ще одна регіональна партія, яка утворена В. Бало-гою – «Єдиний Центр» (20.03.2008). Назва партії говорить про те, що це центристська політична

Таблиця 2

«Регіональні» партії Закарпаття

Назва партії	Рік та спосіб утворення, лідер	Ідеологія та організаційна структура	Основні ресурси впливовості
КМКС-Партія угорців України	16.02.2005, В. Брензович	захист інтересів угорської національної меншини	підтримка «Фідес», фінансова підтримка Угорщини, розгалужена організаційна структура та інститут членства, медіа-ресурси
ДПУУ	офіційна реєстрація, 24.03.2025, Л. Зубанич	захист інтересів угорської національної меншини	підтримка УСП, фінансова підтримка Угорщини, розгалужена організаційна структура та інститут членства, медіа-ресурси
«Єдиний Центр»	ребрендинг 20.03.2008, В. Балога	центризм, відсутність чіткої ідеологічної артикуляції	адміністративний ресурс, місцевий бізнес, медіа-ресурси, розгалужена організаційна структура
«Команда Андрія Балоги»	ребрендинг партії «Єдиний Центр», серпень 2020 А. Балога	регіоналізм, центризм, відсутність чіткої ідеологічної артикуляції	адміністративний ресурс, місцевий бізнес, медіа-ресурси, адміністративний ресурс, відсутність стійкої організаційної мережі, відсутність членства, віртуальна партія
«Рідне Закарпаття»	ребрендинг 24.10.2018 Р. Горват, В. Лунченко, В. Петювка, В. Поляк	регіоналізм, патріотизм, відсутність чіткої ідеологічної артикуляції	місцевий бізнес, відсутність стійкої організаційної мережі, відсутність членства, віртуальна партія

Джерело: побудовано авторами

сила, яка утворена з метою участі в реалізації владних відносин. На загальнонаціональному рівні партія не змогла здобути прихильність виборців, але на регіональному рівні вона мала потужний вплив на Закарпатті.

Другий період в розвитку регіональних партій ми пов'язуємо з тим, що у 2010 р. відбулося розділення в часі проведення місцевих і парламентських виборів внаслідок чого регіональні партії значно підвищують свою суб'єктність в політичному процесі і успішно конкурують за депутатські мандати на рівні з національними партіями (див. Таблицю 1). Для цього періоду було характерним домінування в області трьох регіональних партій: «Єдиного Центру», КМКС-Партії угорців України та ДПУУ.

Для угорських партій місцеві вибори 2015 р. стали історичними, оскільки напередодні виборів угорські партії Закарпаття підписали угоду про співпрацю на виборах за посередництва віцепрем'єра Угорщини Ж. Шем'єна. Як результат ними було створено спільний виборчий список до обласної ради (квоти 50/50, очолив кандидат від КМКС-Партії угорців України). Мета такої угоди – гарантоване подолання 5% бар'єру та здобуття максимуму мандатів у районах компактного проживання угорців. Зазначимо, що така тактика добре спрацювала, і як результат угорський спільний список отримав 8 мандатів в облраді (третьою за чисельністю фракція в обласній раді) 7-го скликання (див. Таблицю 1), а в Берегівській і Виноградівській районних радах угорці здобули більшість. Лідер

КМКС-Партії угорців України В. Брензович став першим заступником голови Закарпатської обласної ради [3, с. 237–250; 5, с. 439–441].

Початок третього періоду ми пов'язуємо з місцевими виборами 2020 р., оскільки саме ці вибори окреслили сучасний регіональний партійний ландшафт. Зазначимо, що напередодні місцевих виборів 2020 р. на Закарпатті з'являються дві нові регіональні партії – «Команда Андрія Балоги» (ребрендинг партії «Єдиний Центр») і «Рідне Закарпаття» (ребрендинг партії «Київська громада»). Особливістю цих виборів було те, що відбулися вони після завершення першого етапу реформи децентралізації в Україні внаслідок якої територіальні громади отримали більше повноважень і можливостей для розвитку (фінансова децентралізація, розпорядження комунальним майном тощо). На Закарпатті за результатами реформи було утворено 6 районів (було 13) та 64 територіальні громади. А також ці вибори відбувалися за новою модифікованою пропорційною виборчою системою з напіввідкритими списками, яка була запроваджена Виборчим кодексом України. Нові правила суттєво підвищили значущість політичних партій у виборчому процесі, оскільки в територіальних громадах, де більше 10 тис. виборців, вибори проводилися виключно на партійній основі [1].

Однією з ключових характеристик місцевих виборів 2020 р. – регіональна специфіка їх результатів. Фактично в кожному регіоні вибори показали існування своєї особливої партійної структури та її конфігурації. За словами І. Пав-

Таблиця 3

**Результати виборів до Закарпатської обласної ради, Ужгородської міської ради
та районних рад області (%)**

	РЗ	ЗМ	ОПЗЖ	КАБ	КМКС	Б	ЄС	СН
Закарпатська обл. р.	17,7	8,9	8,0	10,8	11,6	12,6	9,0	17,4
Ужгородська м. р.	8,3		8,2			12,5	8,0	11,5
Ужгородська рай. р.	15,2	9,5	6,6	5,5	13,5	14,2	10,2	19,3
Мукачівська рай. р.	9,4	8,2	15,4	22,6		17,7		16,9
Рахівська рай. р.	21,4	6,6		6,2		5,5	11,6	10,4
Хустська рай. р.	24,9	8,9	8,5	12,5		11,9	9,2	21,1
Тячівська рай. р.	24,0	11,4	9,7	7,7		14,4	6,4	26,17
Берегівська рай. р.	22,6	5,1		6,2	35,0			13,5

Джерело: [6]

ленка «відбулася зміна політичної поведінки місцевих еліт на створення власних партійних проектів. Внаслідок цього представництво у місцевих радах різного рівня отримали приблизно 54 «регіональні» партії з загального числа переможців (111 політичних партій). Тобто фактично кожна друга партія-переможець виборів 2020 – «регіональна» [8]. Приблизно таким був результат регіональних партій на виборах до Закарпатської обласної ради: загалом 42,1% голосів виборців та 27 депутатських мандатів з 64 (див. Таблицю 1).

До основних політичних сил, які отримали депутатські мандати до Закарпатської обласної ради, Ужгородської міської ради та шести районних рад, відносимо такі: парламентські партії («Європейська солідарність» (ЄС), ВО «Батьківщина» (Б), ОПЗЖ, «Слуга народу» (СН), «нова» загальноукраїнська партія «За майбутнє» (ЗМ) та три регіональні партії («Команда Андрія Балоги» (КАБ), «Рідне Закарпаття» (РЗ) та КМКС-ПУУ). Результати виборів до вказаних рад подано в таблиці 3.

Як зазначено нами у статті «Регіональні особливості електорального вибору громадян за результатами місцевих виборів 2020 року в Україні» «найбільшу кількість депутатських мандатів до рад різного рівня отримала нова регіональна партія «Рідне Закарпаття» (347 мандатів). Успішною була виборча кампанія і для іншої нової регіональної партії «Команда Андрія Балоги» (188 мандатів). Майже у шість разів більше депутатських мандатів отримала КМКС-Партія угорців України (124) у порівнянні зі своїм конкурентом у боротьбі за голоси угорської національної меншини – Демократичною партією угорців України (20 мандатів)» [6].

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. За результатами проведеного дослідження можна констатувати, що регіональні політичні партії є невід’ємним елементом політичного ландшафту Закарпаття упродовж 2005–2025 рр. У політичному житті області вони

відіграють подвійну роль: з одного боку слугують інструментом представництва місцевих інтересів (територіальних або етнокультурних), а з іншого – стають механізмом реалізації амбіцій локальних лідерів у межах регіону. Зазначимо, що упродовж 1991–2025 рр. партійна палітра Закарпаття формувалася як поєднання етнорегіональних партій (передусім угорських, що консолідують голоси національної меншини), регіональних персоналістських проектів, очолюваних впливовими вихідцями краю (В. Балоги, А. Балога, В. Петьовка, Р. Горват та інші) та загальнонаціональних партій. До партійної структури краю на нинішній час входять такі регіональні партії: КМКС-Партія угорців Закарпаття, Демократична партія угорців України, «Команда Андрія Балоги», «Рідне Закарпаття».

Констатовано вагомий вплив регіональних партій на електоральні процеси і врядування в області. Вони постійно отримували представництво в обласній раді, контролювали окремі міські та селищні громади та формували порядок денний, орієнтований на специфічні потреби Закарпаття. Факторами успіху цих партій стали наявність чітко виражених локальних інтересів і ідентичностей, підтримка з боку місцевого бізнесу та еліт, а також певна ізольованість регіону, що сприяла розвитку власного політичного мікроклімату. Водночас їх еволюція нерідко стримувалася загальнонаціональними процесами – змінами виборчого законодавства, конкуренцією з всеукраїнськими партіями, демографічними тенденціями (міграція, трансформації етнічної структури), а також вимогами законодавства, яке не передбачає офіційного статусу регіональних партій.

Кейс Закарпаття засвідчує, що регіональні партії можуть стати впливовим чинником політичного процесу без загрози територіальній цілісності. Вони інтегрують специфічні інтереси громади в легітимне русло представницької демократії. Досвід Закарпаття є показовим для загальноукраїнського контексту, оскільки висвітлює необхідність врахування регіональної специфіки

при формуванні державної регіональної політики та удосконаленні партійної системи в сучасній Україні, особливо в умовах децентралізації і консолідації українського суспільства.

Література

1. Виборчий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text> (дата звернення 25.05.2025).
2. Кармазіна М. Політичні партії в Україні. 2014–2017 рр. К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2018. 168 с.
3. Манайло-Приходько Р., Остапець Ю. Регіональний вимір розвитку та функціонування партійної системи України. Монографія. Ужгород: Вид-во «Рік-У», 2020. 338 с.
4. Манайло-Приходько Р. Феномен «регіональних» політичних партій в Україні. Політикус. 2016. № 2. С. 93–98.
5. Остапець Ю., Шелемба М., Дудінський В. Електоральні процеси на Закарпатті (1991–2020). *Політичні інститути та процеси в Україні в кінці ХХ – на початку ХХІ століть*: колективна монографія / за заг. ред.: Юрія Остапця і Маріана Токаря; Каф. політ. і держупр.; Каф. соціології та соц. роб.; Ужгород. нац. ун-тет. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2025. С. 409–459.
6. Остапець Ю., Копинець Ю. Регіональні особливості електорального вибору громадян за результатами місцевих виборів 2020 року в Україні. *Політичні перетворення в країнах Центральної та Східної Європи: історико-політичні, етнонаціональні, електоральні та державно-управлінські аспекти*. Матеріали наукової конференції, присвяченої 30-річчю від дня утворення кафедри політології і державного управління ДВНЗ «Ужгородський національний університет» / За заг. ред. проф. М. М. Вегеша і Ю. О. Остапця. Ужгород: Видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2021. С. 38–56.
7. Панова А. «Регіональні» політичні партії Закарпаття (1991–2020): причини виникнення та вплив на політичний розвиток краю. *Вісник Львівського університету: Серія філософсько-політологічні студії*. 2025. Випуск 58. С. 376–383.
8. Павленко І. Аналіз результатів виборчої кампанії до місцевих органів влади 25 жовтня 2020 р. Аналітична доповідь. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-12/analit-dopovid-2.pdf> (дата звернення 04.05.2025).
9. Партії регіонів: у що і як грають регіональні групи впливу на полях незавершеної децентралізації. Аналітична доповідь URL: https://drive.google.com/file/d/1bBylnj331d46S_fVK6o6QYiR9dwsK6q4/view (дата звернення 23.05.2025).
10. Трансформація партійної системи: український досвід у європейському контексті / За ред. Ю. Якименка. Київ: Центр Разумкова, 2017. 428 с.

Анотація

Остапець Ю. О., Габчак Е. О. Регіональні політичні партії в Україні: кейс Закарпаття (2005–2022). – Стаття.

У статті здійснено комплексний аналіз виникнення та еволюції регіональних політичних партій у Закарпатській області упродовж 2005–2025 років. Метою дослідження є визначення причин виникнення цих партій, особливостей їхнього розвитку на різних етапах та оцінка їхнього впливу на політичний процес регіону. Об'єктом аналізу виступають партійні утворення, діяльність яких зосереджувалася переважно в межах Закарпаття. Йдеться про партії угорської громади (КМКС-Партія угорців України, Демократична партія угорців України) та персоналістські політичні проекти локальних еліт («Єдиний Центр», «Команда Андрія Балоги», «Рідне Закарпаття»). Емпіричну базу дослідження становлять результати місцевих виборів, партійні програми, нормативно-правові акти та матеріали місцевої преси. Методологічно дослідження спирається на історичний і компаративний підходи, використовуються елементи системного аналізу.

В ході роботи виявлено та охарактеризовано динаміку електоральної підтримки регіональних партій і поступове зростання представленості цих сил у місцевих радах. Показано, що локальні політичні еліти дедалі активніше використовують регіональні партії для зміцнення свого впливу на місцеве врядування. Особливо після завершення першого етапу реформи децентралізації.

Зазначено, що до 2005 р. на Закарпатті домінували виключно загальнонаціональні партії, які інколи ставали партіями влади в регіоні. Оскільки перші регіональні партії на Закарпатті з'являються у 2005 р. (КМКС-Партія угорців України та Демократична партія угорців України), то періодизація їхнього розвитку має такий вигляд: перший період (2005–2010); другий період (2010–2020) і третій – починаючи з 2020 р.

Окрему увагу приділено етнічному чиннику у розбудові регіональних партій та проаналізовано діяльність угорських регіональних партій. Наукова новизна дослідження полягає у тому, що вперше простежено еволюцію регіональної партійності Закарпаття упродовж усього періоду незалежності України, запропоновано авторську типологію регіональних партій (етнічні партії, бізнес-партії / персоналістські партії, партії-франшизи), а також окреслено їхній вплив на регіональну політичну динаміку.

Зроблено висновок, що регіональні партії можуть стати впливовим чинником політичного процесу без загрози територіальній цілісності, оскільки вони інтегрують специфічні інтереси громади в легітимне русло представницької демократії. Констатовано, що до партійної структури краю на нинішній час входять такі партії: КМКС-Партія угорців Закарпаття, Демократична партія угорців України, «Команда Андрія Балоги», «Рідне Закарпаття».

Ключові слова: Закарпаття, регіональні партії, місцеві вибори, угорська національна меншина, КМКС-Партія угорців України, Демократична партія угорців України, «Єдиний центр», «Рідне Закарпаття», «Команда Андрія Балоги».

Summary

Ostapets Yu. O., Hrabchak E. O. Regional political parties in Ukraine: the case of Zakarpattia (2005–2022). – Article.

This article presents a comprehensive analysis of the emergence and evolution of regional political parties in the Zakarpattia region during 2005–2025. The aim of the study is to identify the reasons for the rise of these parties, examine the features of their development at different stages, and assess their impact on the region's political process. The analysis focuses on party formations whose activity was predominantly confined to Zakarpattia. These include the parties of the Hungarian community (the KMKS-Party of Hungarians of Ukraine and the Democratic Party of Hungarians of Ukraine) as well as the personalist political projects of local elites («United Centre», «Andriy Baloha's Team», and «Native Zakarpattia»). The empirical base of the research comprises results of local elections, party programs, normative legal acts, and materials from the local press. Methodologically, the study draws on historical and comparative approaches and employs elements of systems analysis.

The study revealed and characterized the dynamics of electoral support for regional parties and the gradual increase in these parties' representation in local councils. The analysis shows that local political elites have been increasingly using regional parties to strengthen their influence in local governance, especially following the completion of the first stage of the decentralization reform.

It is noted that prior to 2005 Zakarpattia was dominated exclusively by nationwide parties, which at

times functioned as the “parties of power” in the region. Since the first regional parties in Zakarpattia emerged only in 2005 (the KMKS-Party of Hungarians of Ukraine and the Democratic Party of Hungarians of Ukraine), their development can be periodized as follows: the first period (2005–2010), the second period (2010–2020), and the third period from 2020 onward.

Special attention is devoted to the ethnic factor in the development of regional parties, and the activities of the Hungarian minority's regional parties are analyzed. The scientific novelty of the research lies in the fact that it traces, for the first time, the evolution of the regional party landscape in Zakarpattia throughout the entire period of Ukraine's independence. The study also proposes an original typology of regional parties (ethnic parties, business/personalist parties and franchise parties) and outlines their influence on regional political dynamics.

In conclusion, the study finds that regional parties can become an influential factor in the political process without threatening the country's territorial integrity, since they channel specific community interests into the legitimate framework of representative democracy. It is established that the region's current party system includes the following regional parties: the KMKS Party of Hungarians of Ukraine, the Democratic Party of Hungarians of Ukraine, «Andriy Baloha's Team», and «Native Zakarpattia».

Key words: Zakarpattia, regional parties, local elections, hungarian national minority, KMKS-Party of Hungarians of Ukraine, Democratic Party of Hungarians of Ukraine, «United Centre», «Native Zakarpattia», «Andriy Baloha's Team».

Дата надходження статті: 10.06.2025

Дата прийняття статті: 23.06.2025

Опубліковано: 10.09.2025